

VASILE ANDRIESCU

JOCURI POPULARE
DIN JUDEȚUL BOTOȘANI

CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU CONSERVAREA
ȘI PROMOVAREA CULTURII TRADIȚIONALE BOTOȘANI

VASILE ANDRIESCU

JOCURI POPULARE DIN JUDEȚUL BOTOȘANI

Editura **QUADRAT**
Botoșani, 2025

Cartea este reeditată de CENTRUL JUDEȚEAN PENTRU
CONSERVAREA ȘI PROMOVAREA CULTURII TRADIȚIONALE
BOTOȘANI și apare cu sprijinul CONSILIULUI JUDEȚEAN BOTOȘANI
Președinte: Valeriu IFTIME
Manager: Iustina IRIMIA-CENUȘĂ

Lector: Georgiana CIOTOI

Cartografierea computerizată a dansurilor: GHEORGHE ȘTEFAN NEAGU

Cartografierea computerizată a melodiilor: ANDREI OLOIERI

Transcriere muzicală inițială: IOAN PRELIPCEAN

GHEORGHE COJOCARU

Executarea inițială a cartogramelor: COSTEL HRIȚCU

Machetare computerizată: DRAGOȘ LESPEZEANU

Telefon: 0744.191.311

E-mail: quadrat.bt@yahoo.com

Director: Dragoș Lespezeanu

Consilier editorial: Dumitru Ivan

Descrierea CIP

a Bibliotecii Naționale a României

ANDRIESCU, VASILE/

Jocuri populare din județul Botoșani

Vasile Andriescu. – Botoșani: Quadrata, 2025

ISMN 979-0-69490-314-5

ISBN 978-606-723-298-1

793.31

Apărut 2025, Botoșani – România

© Toate drepturile aparțin autorului

INTRODUCERE

Valori ale folclorului muzical-coregrafic din județul Botoșani

Sub bolta senină a nordului moldav, pământul n-a zămislit numai bogate holde foșnitoare și întinse vii și livezi. Același pământ a fost leagănul, din vremi imemoriale, unei intense creații folclorice semnatară, în plan spiritual, a unui autentic act de permanență românească. Acesta e sensul în care ne îndeamnă să le descifrăm culorile portului popular, cadența jocului, melodia doinei și baladei. Desigur, asemenea valori pure nu pot fi străine de înălțarea spre universal – de pe aceste locuri – a celor pe care îi numim Eminescu, Enescu sau Luchian.

Referirea eminesciană e clară în acest sens:

*„Căci nu-mă-ncântă azi cum mă mișcară
Povești și doine, ghicitori, eresuri,
Ce fruntea-mi de copil o-nseninară,
Abia-nțelese, pline de-nțelesuri”*

Să ne reamintim, așadar, de cronicarul polonez din secolul al XVII-lea, care nota că, la trecerea sa prin Moldova, a fost martorul anticului și gloriosului obicei de a se celebra prin cântec faptele oamenilor renumiți; sau de spusele lui Dimitrie Cantemir:

„Jocurile sunt la moldoveni cu totul altfel decât la celelalte neamuri. Ei nu joacă doi sau patru inși laolaltă, ca la franțuji și leși, ci mai mulți roată sau într-un șir lung. Altminteri ei nu joacă prea lesne decât la nunți. Când se prind unul de altul de mână și joacă roată mergând de la dreapta spre stânga cu aceiași pași potriviți, atunci zice că joacă hora; când stau însă într-un șir lung și se țin de mâini așa fel că fruntea și coada șirului rămân slobode și merg împrejur făcând felurite întorsături, atunci aceasta se numește, cu un cuvânt luat de la leși „danț”.”

În legătură cu folclorul muzical să notăm că în biblioteca familiei avocatului și muzicianului Petre Nicolescu, fost președinte al societății „Armonia” din Botoșani, s-a

găsit un manuscris datat din 1871 și cuprinzând 185 melodii. În 1899, T. T. Burada publica în „*Curierul românesc*” un studiu în care se ocupa de colinde, plugușoare și cântecul caprei, iar în 1919 revista „*Junimea Moldovei de nord*” lansa un concurs pentru cea mai bună culegere de melodii populare.

Dintre culegerile mai importante care au ilustrat repertoriul folcloric al zonei se pot menționa: „*Cântece populare de pe valea Prutului*”, tipărite în 1872 de N. S. Caramfil, „*Cântece moldovenești*” - volum întocmit de Elena Sevastos și apărut în 1888, „*Datinele și credințele poporului român*” (1903) și „*Studii de folclor*” (1912) realizate de Elena Niculiță Veronca.

Demnă de interes este și colecția „*Poezii populare române*” tipărită la Botoșani în 1869 de Simeon Florea Marian, chiar dacă reflectă mai puțin realitatea folclorică a Botoșanilor.

Între 1912-1927, Dumitru Furtună publică volumele „*Izvodiri din bătrâni*”, „*Vremi înțelepte*”, „*Cuvinte scumpe*”, „*Firicele de iarbă*”, „*Cântece bătrânești*”, iar între 1923-1928 editează revista de limbă, literatură și artă populară „*Tudor Pamfile*”. Câte culegeri folclorice vor fi fost în cele 72 lăzi de arhivă pierdute de D. Furtună în împrejurările dramatice ale războiului nu știm, dar bogăția folclorului e probată în continuare de apariția unor noi culegeri editate în special după înființarea județului: „*Folclor din județul Botoșani*” – 1969; „*Bună dimineața, lină fîntână*” – 1969; „*Câte mama mi le-a spus*” – 1971; „*Teatru popular*” – 1976; „*Poezia epică*” – 1977.

Chiar dacă folcloristica română contemporană consideră zona folclorică a Botoșanilor ca nereprezentativă (cu excepția obiceiurilor de Anul Nou, foarte bine păstrate) culegerile amintite par să indice că realitatea este alta. În același sens pledează și alte mărturii. Eminescu, de exemplu, își amintește de acei „*moși bătrâni care, pe când eram mic, îmi povesteau în timp de iarnă, ținându-mă în tremurândeale lor brațe, povești fantastice despre zâne îmbracate în aur și lumină, care cântă senina lor viață în palate de cristal. Au trecut ani de-atunci și parc-a fost ieri – ieri pare-că-mi încălzeam degetele în barba lor cea albă și ascultam la graiul lor cel înțelept și șoptitor – la înțelepciunea trecutului, la acele vești din bătrâni...*”.

După terminarea studiilor la Paris, George Enescu își petrece câteva luni pe meleagurile natale. Vin la el o seamă de lăutari din părțile Dorohoiului, pe care Enescu îi pune să-și desfășoare întreg repertoriul. Dintre aceștia se detașează mai ales figura lui Costache Ciolac.

Nu mai puțin îl atrag cântările țăranilor. Doinele, baladele, jocurile se gravează adânc în conștiința sa muzicală. E martorul horelor de duminică și adesea părtaș al lor. Mult de tot îl impresiona arta unei cântărețe populare, vestită prin partea locului, Marița Hriboaică. De la ea învață Enescu să cânte din solz de pește. Între cei doi ajung să aibă loc adevărate întreceri; Enescu, în plus se acompania în pizzicato cu vioara. Mai era de asemenea și o altă cântăreață, Domnica Ferbei, de la care compozitorul a învățat o seamă de melodii populare¹.

Să mai amintim iarăși că revista „*Șezătoarea*” apărută la Fălțiceni în 1892 publica și folclor din satele Botoșanilor, că în culegerea „*Legende – tradiții și amintiri istorice*” tipărită de C. Rădulescu-Codin în 1910 sunt materiale și din județul nostru, că studiile de folclor

1. George Bălan – „George Enescu”, pag. 56-57;

muzical rețin numele unui vestit cântăreț de nai, botoșăneanul Năstase Muscalagiul.

Folclorul literar este bine reprezentat în județul Botoșani prin poezia lirică – capitol deosebit de viguros – basm și poveste (valorificate și în volumele semnate de Al. Bardieru și Mihai Lupu), ghicitori, proverbe și zicători (literatura gnostică fiind mai bine păstrată de către cei vârstnici), descântece (adesea neîntrecute sub raportul plasticității și păstrând, ca într-un rezervor, urme ale unei vechi gândiri în imagini).

Melodiile populare vădesc o incontestabilă varietate, doina, cântecul epic, cântecul propriu-zis (stilul tradițional cât și cel nou) fiind prezente ca și strigăturile, în petrecerile colective (Hora, Nunta, Cumetria) care sunt mai rezistente decât cele cu un pronunțat caracter individual. Repertoriul – deosebit de bogat al unor cunoscuți rapsozi și cântăreți populari (Alecru Crudu, Gheorghe Dascălu, Ecaterina Oboroceanu, Gheorghiu Sandu, Toader Țintă, Todiriță Vulpe) păstrează viu atât vechiul repertoriu vocal cât și pe cel instrumental (instrumentele specifice zonei fiind fluierul, vioara, cobza) – fapt dovedit și de formațiile de fluierași din Vorniceni, Călărași, Hilișeu sau Bălușeni.

Chiar dacă delimitarea genurilor este mai slabă, lirica în special cântecul de dragoste și dor, poate afirma o individualitate aparte. „*Lirica din această parte a țării oglindește o deosebit de largă suprafață a vieții sufletești a omului din popor exprimând în același timp și profunzimea trăirilor sale, atât în poezia de neliniști și suferințe stăpânite de melancolie și de nostalgii chinuitoare, a dragostei și a dorului, cât și în tonurile grave, stinse, ale cântecului de jale și ale bocetelor, sau în mișcările concise, tăioase, ale poeziei satirice*”².

În zona Botoșanilor textele cântecelor sunt mai scurte fiind însă prezentă preocuparea de șlefuire a versurilor. Baladele chiar dacă sub aspect funcțional nu se deosebesc de lirica propriu-zisă, sunt prezente în zona satelor Vlăsinești, Sîrbi, Știubieni, Hănești. Culegerile de până acum dovedesc că ciclurile antiotoman, antifeudal și familial sunt bine reprezentate prin piese epice ca: Ilincuța Șandrului, Corbea, Țăranul și ciocoiul, Iancu Jianu, Bujor, Vălean, Nevasta vândută, Nevasta fugită.

Jocurile populare botoșănene formează un repertoriu deosebit de bogat și variat, mișcările elegante, gama largă a ritmurilor, formele de prezentare reflectând trăsăturile caracteristice ale temperamentului oamenilor de pe aceste locuri. Ca în tot dialectul carpatic și folclorul coregrafic din județul Botoșani se caracterizează prin prezența jocurilor de grup (jucate în cerc sau în semicerc), a celor de perechi (care au o proveniență mai apropiată de zilele noastre), lipsind însă jocurile bătrânești de femei. Ocaziile de joc sunt cele tradiționale: hora duminicală, sărbătorile de peste an, petrecerile familiale. Dinamica vioaie și viguroasă se asociază cu sobrietatea – exteriorizarea participării afective făcându-se prin strigătură – care are un conținut deosebit de bogat – satiric, erotic, descriptiv – reprezentând de fapt versuri din creația folclorică lirică și satirică, care colorează plăcut jocul.

Vechile jocuri populare se păstrează încă vii în întinse zone ale județului, printre dansurile locale autentice putând enumera Galopul, Căpriorii (Concești), Mușamaua, Merișorul, Șapte săptămâni de post (Avrămeni), Bătrâneasca, Cumătrița, Trei neveste

2. Stelian Cîrsteian – Cîntecul de dragoste și de dor – Moldova de nord” – în Limbă și literatură, vol. XIX, București, 1968.

(Ibănești), Cărășelul, Ciobăneasca, Bucherul, Jocul zestrei (Dobârceni), Corăgheasca, Mărgineanca, Bătaia (Flămânzi), Bătuta, Rața, Boghi, Batista, (Corni) etc.

Dintre manifestările folclorice colective două atrag în mod deosebit atenția: nunta și Anul Nou. Ambele momente au comună prezența cunoscutei ceremonii a „*ritului de trecere*” – de la un moment la altul al vieții sau de la un an la altul. Sărbătoarea Anului Nou este un „*Festum incipiens*” prilejuind, de veacuri, practicarea a numeroase datini și obiceiuri trecute cu grijă de la o generație la alta.

Bogăția deosebită a teatrului de haiduci („Banda lui Jianu” e cunoscută în cvasitotalitatea localităților, unde circulă alături și împreună cu variantele Bujor și Codreanu) și a jocurilor cu măști (Căiuți, capre, urși) asigură sărbătorii o adevărată paradă a fanteziei populare.

Făcând trecerea între drama ritualică și teatrul propriu-zis, jocurile dramatice cu măști umane, animale sau ornitologice au azi mai mult caracter spectacular și distractiv, funcția magică și ritualică fiind uitată. Dintre jocurile dramatice cu măști zoomorfe în județul Botoșani, cea mai mare răspândire o are Calul. Animal specific spațiului Carpato-Dunărean calul a fost privit ca un geniu al fertilității, ca o ființă magică plină de puteri magice ceea ce explică prezența timpurie a măștii în riturile populației băștinașe.

În jocurile de Anul Nou masca are o funcție spectaculară deosebită, dovadă că s-a multiplicat într-un număr impresionant, accentul punându-se pe dansurile de virtuozitate care de cele mai multe ori încearcă să redea imaginea galopului dezlănțuit. Ca în întreaga Moldovă, purtătorii măștii nu sunt și cei care o confecționează.

Oamenii pricepuți confecționează masca care se păstrează cu grijă de la an la an, în sarcina purtătorului rămânând doar împodobirea acesteia. Masca se construiește din lemn ușor (plop, răchită, brad, tei) și cântărește între 200-900 grame. Pentru a se obține forma dorită lemnul este uneori învelit în paie, lână, vată peste care se îmbracă pânză de culoare albă, roșie sau neagră, ornată cu mărgelile, hurmuz, flori de hârtie, canafi de lână. Când nu se folosește pânza, lemnul e vopsit de obicei în alb; se pictează cu culori închise conturul ochilor și gurii și chiar căpăstrul care de cele mai multe ori e din piele.

Ochii sunt din pioane, nasturi, mărgelile sau oglinzi, dar pot fi redați și prin două scobitori rotunde. Urechile sunt de miel sau iepure sau din stofă neagră. Coama e din păr de cal sau lână de oaie; uneori e înlocuită cu un șir de flori mici de hârtie. Ca podoabă se folosesc panglicile, numeroase și variind ca dimensiuni de la 20-30 cm – la 2 metri. Căiuții de la Tudora au și o coroană deasupra capului care simbolizează – prin dispunerea florilor și a oglinzilor, așezarea planetelor – calul fiind considerat și un simbol solar. Uneori Căluțul are în frunte fotografia purtătorului.

De cele mai multe ori masca e fixată la brâul purtătorului; poate fi însă purtată și în mână (Corlăteni, Hlipiceni, Hănești, Ibănești) sau poate fi detașabilă (Dimăcheni). Corpul măștii e legat prin două vești de sită fixată la brâul purtătorului; în cazul unei mascoide de proporții mai mari (Boscoteni, Mihăileni, Ștefănești, Drislea, Fd. Herții) corpul e închipuit de o covată spartă sau de un clește de lemn. La Fundu Herții Căluțul are și două picioare din sârmă acoperite cu pânză.

Uneori masca e dublă (Bălușeni) sau triplă (Dimăcheni).

Purtătorul căluțului poate îmbrăca costum național bluză albă sau roșie, pelerină albastră sau neagră, tunică kaki.

Pe umeri are, uneori, epoleți. Pe cap are chipiu, capelă, căciulă neagră sau brumărie și chiar bască. Ca podoabă folosește flori, funde, decorații, oglinzi, panglici care atârnă pe piept și spate sau pornesc chiar de pe chipiu. Are curea lată, chimir, brâu, diagonală și contradiagonală. De fiecare dată purtătorul are o fluierătoare atârnată de frâul calului sau de un șnur special. În mână purtătorul mai are bici, cravașă sau sabie. Peste trupul măștii atârnă o fustă albă cusută uneori cu motive populare și împodobită cu panglici. Culorile care predomină sunt: alb, roșu, negru, albastru. În picioare purtătorul preferă încălțăminte ușoară, de obicei opinci, sau cizmele adecvate costumului militar.

În județul Botoșani căiuții merg de regulă grupați într-un număr par – de la 2 până la 10-12; în formație poate apărea și un căluț mai mic purtat de un copil. La Ibănești, Vf. Câmpului, Mihăileni, Frumușica și Movila Ruptă, masca nu s-a multiplicat. În majoritatea localităților, Calul sau Căluțul nu sunt însoțiți de o altă mască zoomorfă; la Corlăteni formația merge însoțită doar de un fluierar și un urător. La Oneaga și Tudora sunt însoțiți de Capră care nu are decât rolul de a marca ritmul dansului prin clămpăiturile maxilarului; Ursul (la Tudora) și Capra (la Broscăuți) pot însoți Căiuții având „piesă” separată în spectacol; la Hudești, Căiuții intră în alaiul mai mare al Nunții. Chiar secundat de o altă mască, Calul concentrează asupra sa maximum de interes. În anturajul Căiuților (cu excepția celor de la Corlăteni) intră și alte personaje – unele împrumutate de la teatrul de haiduci, altele specifice: dame, cavaleri, moșnegi, ofițeri, împărați, domnișoare, haiduci, turci, miri, doctori, comiși, calfe, arapi... Numărul însoțitorilor variază în funcție de tipul de spectacol care poate fi: fără text literar și fără strigături (Cristești, Oneaga, Ibănești, Vf. Câmpului, Fd. Hertii, Corlăteni, Dimăcheni, Hlipiceni); numai cu strigături (Grivița – Cordăreni, Tudora); cu scenetă și strigături (Boscoteni, Broscăuți, Hănești, Vlăsinești, Movila Ruptă, Bosânceni). Textul e de multe ori sub influența teatrului de haiduci sau a celorlalte jocuri cu măști. Motivul vehiculat de text e cel al îmbolnăvirii animalului sau al poposirii cetei într-un loc interzis. Lipsa „pașapoartelor” poate și ea genera un conflict. Chiar în cazul prezenței unui text literar, punctul de interes al spectacolului rămân dansurile, masca chiar devenind uneori un simplu auxiliar al acestora. Unele dansuri se execută în timpul urăturii care se spune la fereastră, cele mai multe rămânând pentru „în casă”.

Executarea pe pas de sârbă, horă sau bătută dansurile sunt de o mare vigoare generând o adevărată întrecere athletică care cere un efort considerabil, mai ales în cazul când mascoida e destul de grea. La originea acestor dansuri au stat dansurile populare propriu-zise: Polcuța, Mazurca, Sârba, Țânțărașul, Coasa, Galopul, Alunelul, Cărășelul, Rața, Polca. Altele sunt specifice numai formațiilor de căiuți: Intrarea în casă, Calul, Grivițeanca, Toaca, Gânjul, Căprăreasca, Ciobăneasca, Gontăreasca, Tăieta, Hobalanul. Împreună cu purtătorii căiuților pot dansa și comișii (Vf. Câmpului), ursarii (Frumușica), ofițerii (Ibănești), mascații (Broscăuți). Formația în care se dansează diferă de la o localitate la alta fiind în funcție și de numărul măștilor: semicerc sau cerc, în linie, pe un rând sau pe două, față în față, sau spate în spate. Acompaniamentul e asigurat de cobză, vioară, fluier, acordeon sau armonică, trompetă, clarinet, putând fi un singur instrument sau un grup

instrumental. În cazul prezenței unei scenete, dialogul se poartă pe o melodie doinită. Ritmul e ținut de țigane și fluierători, iar clopoțeli și zurgălăi asigură o ambianță sonoră specifică sărbătorilor de Anul Nou.

Strigăturile sunt „strigate” de către purtătorii căiușilor sau de însoțitori: ofițeri, dame, cavaleri... și sunt cu preponderență, specifice evoluției acestei măști.

Strigăturile pot fi:

De introducere: *Bună seara, gospodari!*
Nu primiți un armăsari?

De încheiere: *Și iar verde de-o negară*
Calul nostru iese afară!
Bob secară, bob secară
Caii mei să iasă-afară!

De prezentare: *Și iar verde-a florilor*
Ista-i calul Sârbilor.
Și iar verde foi de macu’
*Ne cântă Gheorghe Cazacu.*³

Uite la căiușii mei
Cît îs ei de frumoși
Și joacă ca niște zmei.

De comandă: *Și-altă foaie mintă creață*
La comandă față-n față!
Și-altă foaie de hurmuz
Față-n față cât mai sus!

Și-nc-o dată pădureț
Schimbați sârba mai baieti!
Și-nc-o dată brăduț
Învârtiți-vă băieți.

Unele strigături sunt luate de la hora satului sau de la alte petreceri neavând legătură de substanță cu evoluția căiușilor.

La unele formații sunt și dansuri specifice personajelor care însoțesc căiușii: Alinierea (Sarafinești), Jocul arapilor și Jocul comișilor (Vf. Câmpului), Sârba ofițerilor (Fd. Herții). Urăreasca (Boscoteni). La Ibănești purtătorul călușului dansează cu fata gazdei Jocul fetei.

3. E vorba de formația din satul Sârbi, comuna Vlăsinești.

Demne de menționat sunt și colindele – materiale lirice de mare frumusețe care reușesc să echilibreze perfect mijloacele de expresie muzicală cu conținutul poetic al textelor.

Explicația bogăției deosebite a jocurilor de iarnă trebuie desigur căutată în condițiile istorice deosebite ale dezvoltării ținuturilor dintre Siret și Prut unde deseale năvăliri sileau populația la tot atâtea deplasări doar iernatecul – moment important al transumanței, perioadă în care ținutul nu se mai pustia favorizând aceste spectacole folclorice de mare amploare.

Aceeași instabilitate a locuitorilor a dus și la construcția de locuințe mai puțin pretențioase răsfrângându-se implicit și asupra meșteșugului cioplitului în lemn. Obiectele de uz casnic sunt simple, funcționale, fără acea migăloasă „broderie” realizată în alte zone cu dalta și cuțitul. Totuși, în decorarea caselor țărănești o notă de bun gust este dată de acea dantelărie de pe fațade (realizată prin traforaj) ca și de cunoscutele decorații ale acoperișurilor realizate prin tăierea unor desene în scândură sau tablă. Olăritul – străveche îndeletnicire practică încă din neolitic – a fost păstrat în măsura unei stricte funcționalități a obiectelor casnice, dezvoltarea unor centre manufacturiere la Botoșani și Mihăileni înlesnind părăsirea acestei îndeletniciri în gospodăria proprie. O înflorire deosebită au cunoscut însă cusăturile și țesăturile, domeniu în care mâna măiastră a țăranilor a creat piese de decorație interioară de o rară frumusețe. În acest sens subliniem că zona Botoșanilor cuprinde în limitele sale unele din cele mai valoroase scoarțe românești – de o valoare artistică deosebită atât prin gama coloristică cât și prin concepția decorativă. Nu la același nivel se situează, în prezent, costumele populare intrat, în disoluție – sub presiunea comerțului cu materiale mai ieftine – încă din secolul trecut. Așa cum a fost reconstituit și cum se mai păstrează încă în anumite zone – costumele populare botoșănești se caracterizează prin sobrietate, cromatică caldă, preferința pentru motivele florale și geometrice, îmbogățirea tiparelor tradiționale prin introducerea unor culori vii. Costumele femeiesc, de exemplu, cuprinde o piesă de o deosebită valoare – cămașa de tip „pancho” socotită una dintre cele mai vechi piese de port, aparținând epocii bronzului; cunoscută sub denumirea de „cămeșoi” sau „cămașă slobodă”, nu are flori ci doar găurele pe la mâneci.

Dumitru LAVRIC

COSTUMUL POPULAR ACTUAL

Costumul popular actual, cunoscut sub numele de costum național, este uniform pentru întreg cuprinsul zonei.

Costumul femeiesc de astăzi se compune din: cămașă cu altiță, catrință, șitoare, bondiță. Cămașa femeiască cu altiță păstrează croiul cămășilor încrețite la gât. Ornamentica cămășii de astăzi este mai bogată în special pe piepți și spate. Se mențin încă motivele geometrice alături de motivele florale, întâlnite mai des. Gama cromatică este mai variată (pe lângă negru și roșu, apare verdele, galbenul, albastrul etc.).

Catrința ia tot mai mult aspectul catrinței de tip Bucovina (poate și datorită faptului că în Bucovina costumul popular este purtat frecvent). Și în ornamentica catrinței se observă tendința tot mai accentuată către îmbogățirea decorului. Se combină vrâstele de diferite culori, se folosește firul sau beteala pentru a obține efecte decorative deosebite. Șitoarea sau bârneața este piesa din costumul popular care se păstrează aproape neschimbată și în evoluția căreia nu au intervenit schimbări în ornamentică.

Catrințele nu mai sunt lucrate din lână ci din ață de fabrică. La o catrință intră mai multe jurubițe. La fel și chinga sau șitoarea.

La picioare femeile poartă pantofi cumpărați.

Piese de costum femeiesc descrise mai sus alcătuiesc așa cum arătam, costumul național îmbrăcat în zile festive mai mult de tineret. Ce s-a păstrat însă din costumul tradițional în portul de fiecare zi? Datorită însușirilor despre care am amintit ale cămășii drepte „slobode”, ea este frecvent purtată de bătrâne, cu rol de cămașă în adevăratul sens al cuvântului, peste care se îmbracă apoi bluza, piesă de port modern. Cămașa dreaptă are același croi și aceeași sumară ornamentică ca și cămășile de tip vechi. Cămașa de tipul amintit se poartă frecvent în toată zona.

Bondița a rămas prezentă în portul de toate zilele și uneori în portul de sărbătoare. Ornamentată sumar cu tasma, fără prim, iar uneori îmbrăcată în material de oraș, bondița este păstrată fiind practică și necesară pentru anotimpul friguros.

Costumul bărbătesc tradițional este compus din: ȋtari, izmene, cămașă-dreaptă (cămeșoi), cămașă cu fustă, brâu, chingă.

Studiul costumului popular în genere arată că în procesul de dispariție a pieselor de port tradițional, rezistă mai mult timpului și împrejurărilor de ordin social, istoric, economic, pieselor de port ale căror calități de ordin practic primează.

În evoluția costumului popular se mai poate urmări un aspect legat de ornamentica pieselor de port tradiționale. Acestea inițial erau ornamentate foarte simplu sau deloc. În evoluția cărora s-au înregistrat o perioadă (sfârșitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea), când în ornamentică și colorit s-a manifestat tendința de îmbogățire a decorului (perioadă de mare înflorire a artei noastre populare).

În prezent rolul practic al tuturor pieselor de port purtate zilnic, fiind preponderent, ca la început (datorită schimbării intervenite în concepția despre frumos) aceste piese de port sunt iarăși foarte simplu ornamentate, ajungându-se la soluțiile cele mai practice și puțin costisitoare. Și în costumul popular bărbătesc se păstrează boanda, practică la purtat - deloc ornamentată. Sumarul a dispărut aproape cu desăvârșire. Îl mai păstrează bătrânii care îl îmbracă rar și îl împrumută tinerilor pentru sărbătorile de iarnă.

Cojoacele lungi se poartă din ce în ce mai rar. Se mai poartă cojoacele scurte cu mâneci, trupare. Portul orășenesc, costumele moderne, paltoanele au luat locul costumului popular tradițional viu încă în amintirea bătrânilor.

CONCLUZII:

Costumul popular tradițional din zona Botoșanilor se încadrează prin scurtarea sa, în aria mai largă a costumului din Moldova de Nord prezentându-se ca un costum unitar pe întreg cuprinsul zonei. Unitatea costumului este vădită de sistemul de croială, în ornamentică, în colorit. Croiala are la bază foile drepte, iar economia de material este legea de bază pe care o respectă țărăncile din această parte a țării.

Ornamentica costumului de Botoșani excelează printr-o tendință de simplitate mai accentuată ca în alte zone ale Moldovei (Bucovina, Vrancea etc.).

Coloritul, un alt element în stabilirea unității costumului de Moldova este redus de cele mai multe ori la culorile primare: negru, roșu, alb. Mai târziu apare asociat verdele, albastrul, galbenul – într-o măsură mai redusă. Unitatea costumului de Botoșani cu cel din Moldova se manifestă în primul rând prin componența ca atare a costumului popular. Aceleași piese alcătuiesc costumul popular din întreaga Moldovă (cămașa, catrința, bârneța, ștergarul de pus pe cap). Costumul bărbătesc este și mai uniform: ițari, cămăși, suman, cojoc etc. în cadrul acestei unități varietatea costumului popular din zona cercetată este marcată de particularitățile de ornamentică și croi, neesențiale. Unitatea costumului din Botoșani cu cel din Moldova, înseamnă de fapt unitatea costumului amintit cu costumul popular din întreaga țară.

Dr. Angela PAVELIUC OLARIU
etnograf

O VIZIUNE REÎNNOITĂ

Culegerea din anul 1980 – „Jocuri populare din județul Botoșani” – a regretatului coregraf Vasile Andriescu, realizată după îndelungi cercetări de teren a jocurilor populare din zona Botoșaniului în perioada în care a fost angajat al Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani, apare într-o ediție revizuită și adăugită în 2025. Această nouă versiune nu este doar o simplă retipărire, ci o aprofundare într-un domeniu esențial pentru înțelegerea și păstrarea patrimoniului imaterial: coregrafia și notarea grafică a mișcării în dansul popular românesc.

Lucrarea a servit, fără îndoială, drept piatră de temelie pentru studiul și transmiterea corectă a dansului popular din județul Botoșani. Însă, timpul aduce mereu noi descoperiri și, de aici, necesitatea de a adapta informația la actuala modalitate de scriere în sistemul de notare grafică a mișcării elaborat de serviciul de coregrafie al „Institutului de cercetări etnologice și dialectologice” București, autori fiind Theodor Vasilescu și Sever Tita.

O ediție revizuită și adăugită devine astfel necesară din mai multe motive: trecerea timpului aduce în lumină noi descoperiri, iar cercetarea etnografică devine mai avansată, se pot descoperi nuanțe noi în notare, noua ediție corectând aceste aspecte. Apoi, claritatea informației va face cartea accesibilă nu doar specialiștilor, ci și studenților, amatorilor sau oamenilor pasionați de dansul popular care doresc să înțeleagă notarea grafică a mișcărilor. De asemenea, volumul va deveni un punct de referință pentru toți cei pasionați de jocul popular din zona Botoșaniului, însă cel mai important motiv pentru rescrierea acestei ediții revizuite și adăugite este acela de a conserva mișcărilor corecte ale dansului popular autentic.

Publicarea unei ediții revizuite și adăugite a unei lucrări de asemenea anvergură devine nu doar un instrument educațional excepțional pentru actuala și viitoarea generație de coregrafi și dansatori de dans popular, ci și un angajament pentru păstrarea patrimoniului cultural.

Consultant artistic
Compartiment Tradiții Culturale și Educație Permanentă,
Georgiana Ciotoi

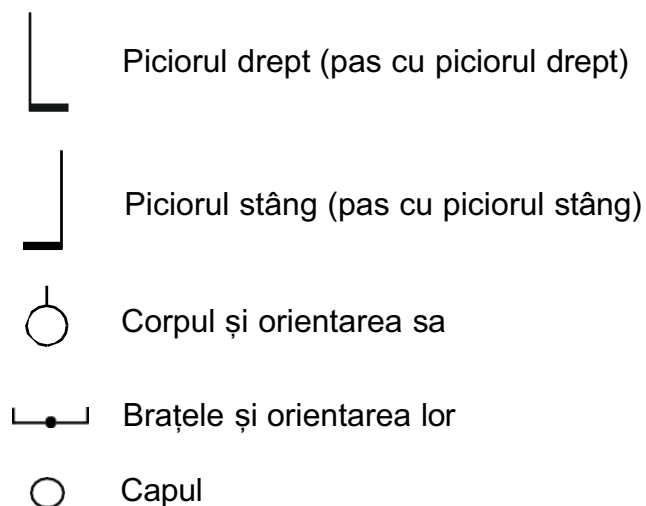
NOTAREA GRAFICĂ A MIȘCĂRII

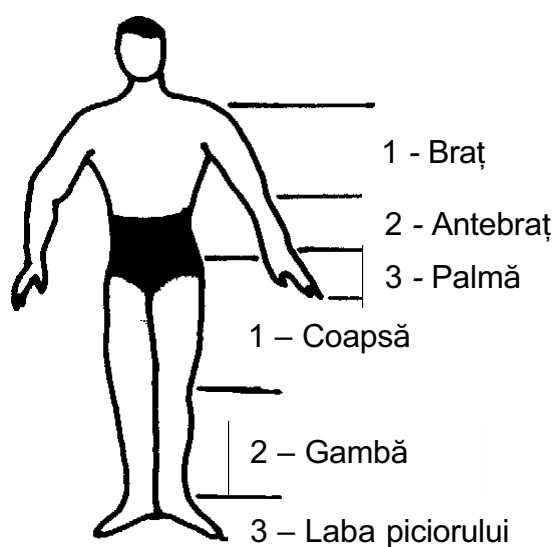
*Materialul coregrafic este prezentat în sistemul de notare
grafică a mișcării elaborat de serviciul de coregrafie al
Institutului de cercetări etnologice și dialectologice
București, autori fiind THEODOR VASILESCU și SEVER TITA.*

SEMNE CONVENȚIONALE DE BAZĂ

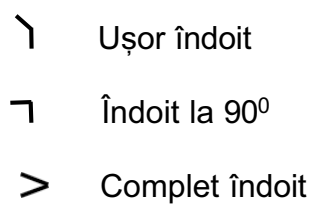
În scriere totul se privește de la locul unde se află executantul mișcării, către înainte.

Membrele sunt împărțite în trei segmente în funcție de articulațiile lor:

Semne pentru îndoirea articulațiilor genunchiului, cotului și degetelor.

În cazul în care se indică o genoflexiune (picioarele rămânând pe sol) corpul execută un pli. Revenirea din genoflexiune se face prin semnul

Absența unui semn de flexiune la brațe și picioare înseamnă că acestea rămân în poziția lor firească (mai mult sau mai puțin întinsă).

Pentru întindere se folosește semnul

La mișcările membrelor din articulația umărului (scalpo-humerală) și șoldului (cocso-femurală) se folosește indicarea amplitudinii mișcării în grade: 15^0 , 45^0 , 90^0 , etc.

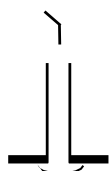
Exemple:

Brațele în poziție normală (pe lângă corp)

Brațul drept ridicat spre înainte la 90^0 , cu cotul ușor îndoit

Semiflexiunea ambelor picioare

Pentru ridicarea piciorului în aer se folosește bula de aer inclusă în semnul pentru picior

Piciorul stâng ridicat în față la 45^0 cu genunchiul ușor îndoit

Piciorul drept ridicat în față la 45^0 , către oblic dreapta, cu genunchiul ușor îndoit

Piciorul stâng ridicat în față la 90^0 , cu genunchiul complet îndoit

Piciorul drept ridicat în față la 45^0 , întins

Pentru răsucirea membrelor din articulațiile umărului sau șoldului se folosește litera R însoțită de direcția și amplitudinea răsucirii indicată de săgeată:

Piciorul drept răsucit din șold în exterior 90^0

Piciorul stâng răsucit din șold în exterior 45^0

Pentru înclinarea corpului se folosește semnul de corp înnegriindu-se partea spre care se execută înclinarea:

Corpul aplecat înainte 90^0

Corpul aplecat spre dreapta 15^0

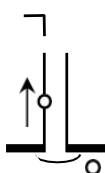

Corpul aplecat spre stânga 15^0

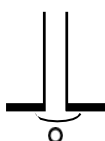
Pentru sărituri se folosește semnul bula de aer așezat sub semnul pentru picior:

Săritură pe piciorul stâng

Săritură pe piciorul drept, stângul ridicat în aer îndoit la 90^0

Săritură pe ambele picioare

Pentru pasul vârf-toc, pas întâlnit destul de des în dansurile populare românești, se folosește semnul ceea ce înseamnă că pe durata aceleiași valori ritmice piciorul se ridică pe perniță și imediat execută o cădere pe toc.

Pentru așezarea piciorului pe podea se folosesc următoarele semne:

- Talpa piciorului
- Pergiță
- Vârf
- Toc (călcâi)

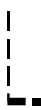
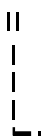
Incluzând bula de aer se folosesc diverse combinații:

- Vârful în aer (tocul fiind pe podea)
- Tocol în aer (vârful fiind pe podea)

Pentru bătăi în podea:

- Bătaie în acord cu piciorul stâng (se bate fără a lăsa greutatea corpului pe picior, acesta ridicându-se imediat de la sol)
- Bătaie plină cu piciorul stâng pe podea, accentuată (greutatea corpului rămâne pe piciorul respectiv)

Când piciorul se așează pe podea, fără a primi greutatea corpului, semnul se reprezintă printr-o linie întreruptă:

- Pas cu piciorul drept fără a primi greutatea corpului
- Bătaie plină cu piciorul drept fără a primi greutatea corpului

Pentru piteni (lovirea călcâielor) se folosesc următoarele semne:

 Piten pe podea cu ambele picioare (ele lovesc în mod egal)

 Piten cu dreptul în stângul

 Piten cu stângul în dreptul

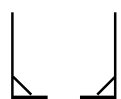
 Piten în aer cu ambele picioare

 Piten în aer cu dreptul în stângul

 Piten în aer cu stângul în dreptul

Amplitudinea pașilor se precizează cu următoarele semne:

 Pași normali

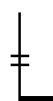
 Pași mari

 Pași mici

Pentru a preciza că un picior nu depășește pe celălalt la executarea pașilor cu deplasare (pași nedepășiți) se taie semnul de pas cu o liniuță transversală.

 Pas nedepășit cu piciorul drept

Menționăm că pasul nedepășit se duce la linia care trece prin punctul în care cade centrul de greutate al corpului, aflat în poziție verticală.

 Pas alăturat cu piciorul drept

Pentru suprapunerea unui segment (braț, picior etc.) peste un altul se folosesc semnele:

 Încrucișat în față

 Încrucișat în spate

Pentru pași încrucișați

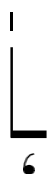

Pas cu piciorul drept încrucișat în față peste piciorul stâng

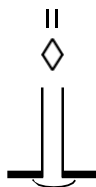
Pas cu piciorul stâng încrucișat în spate peste piciorul drept

Pentru a caracteriza o mișcare glisată pe podea, se așează sub semnul de mișcare o virgulă a cărei codiță indică direcția glisării.

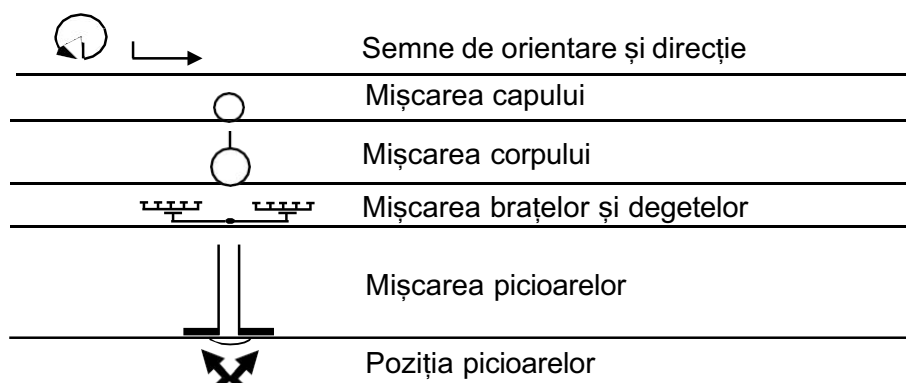
Bătaie glisată cu piciorul drept din spate în față

Când pașii se execută simultan cu ambele picioare, se notează mișcările ce le execută fiecare, iar semnele se leagă cu un mic arc:

Bătaie plină executată pe toată talpa cu ambele picioare

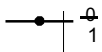
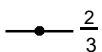
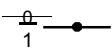
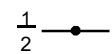
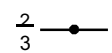
Mișcarea se notează prin suprapunere în ordinea:

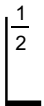
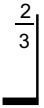
Când palmele lovesc porțiuni din corp sau segmente ale picioarelor se precizează aceasta prin atașarea unui mic accent cifrei care indică segmentele picioarelor sau ale altor regiuni ale corpului.

Pornind de la aspectul de fracție ordinară, se pot preciza porțiunile de corp care reprezintă articulațiile de bază ale membrelor.

Notațiile pentru articulațiile brațelor:

	Umărul drept
	Cotul drept
	Încheietura mâinii drepte
	Umărul stâng
	Cotul stâng
	Încheietura mâinii stângi

Aceleași notații sunt valabile pentru picioare:

	Genunchiul piciorului drept
	Glezna piciorului stâng

Indicarea precisă a locului unde se aplică lovitura pe segmentele picioarelor se face prin atașarea unui mic accent la cifra segmentului:

- 1[—] Lovirea coapsei piciorului drept lateral
- 2 Lovirea gambei piciorului drept în interior
- 3[—] Lovirea călcâiului piciorului stâng în interior

Exemple:

- Lovirea cu palma stângă pe segmentul 1 al piciorului stâng, în fața corpului
- Lovirea cu palma dreaptă pe călcâiul piciorului stâng în interior, în fața corpului
- Lovirea palmelor în fața corpului
- Lovirea palmelor în spatele corpului

Direcția de ridicare a brațelor este indicată în poziția brațului respectiv față de linia corpului:

- Brațul drept ridicat oblic dreapta, la 90°
- Brațul stâng ridicat oblic stânga, la 135°

Pentru jocurile de grup, ținuta brațelor se reprezintă grafic prin semne sugestive care prescurtează descrierea analitică și care se plasează deasupra portativului coregrafic, având valabilitate până la apariția altui semn pentru ținuta de brațe.

- Băiat (unghiul reprezintă fața, iar deschizătura, spatele)
- Fata (partea concavă reprezintă fața, iar deschiderea, spatele)

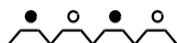
Exemple:

Lanț de brațe îndoite. Ținuta de horă

Lanț de brațe pe umăr. Ținuta de sârbă

Lanț de brațe oblic jos

Lanț de brațe încrucișate în față

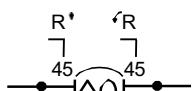
Lanț de brațe încrucișate în spate

La jocurile de perechi se folosesc semne cu ajutorul cărora se pot nota grafic ținutele ce pot interveni în cursul acestor dansuri, ele constituind prescurtări ale notației analitice complete.

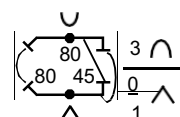
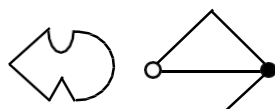
Exemple:

Notarea prescurtată

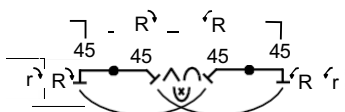
Notarea completă

Lateral de mână cu brațele îndoite

Față-n față, un braț pe umărul partenerului, altul prins de cel al partenerului, ridicat întins la înălțimea umărului. Băiatul un braț pe talia fetei

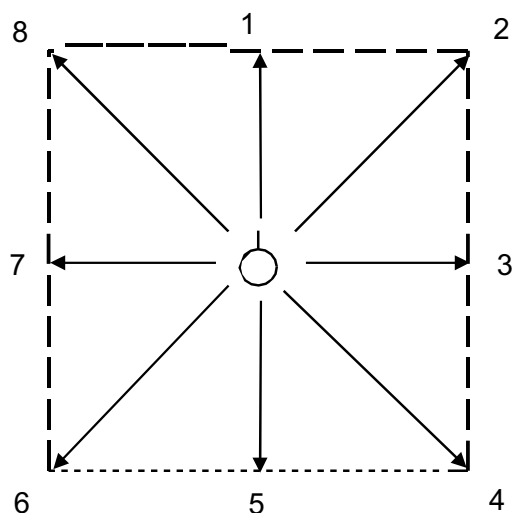

Lateral încrucișat în spate, stânga fetei sub dreapta băiatului

Arcul "legato" indică legătura dintre brațele fetei și ale băiatului, atunci când se consideră că semnul ce indică contactul segmentelor respective nu ar fi suficient de sugestiv.

ORIENTARE DIRECȚII

Pentru a determina deplasările în diferite direcții ale corpului ca și direcțiile mișcărilor de brațe, picioare, cap dau ale diferitelor rotări sunt folosite săgețile direcționale. Fundamentală este schema celor opt direcții principale:

Această schemă nu include posibilitatea notării cu precizie a direcțiilor intermediare atunci când este cazul. Pentru precizarea orientării corpului se folosesc semnele:

	Corpul orientat pe direcția deplasării
	Corpul orientat opus direcției deplasării (se deplasează cu spatele)
	Orientarea corpului formează un unghi cu direcția deplasării

Pentru a reda faptul că mișcările se execută pe loc, este suficient, în general, să se reprezinte semnul pentru corp, liniuța atașată semnului indicând orientarea sa.

	Mișcările se execută pe loc iar corpul este orientat către punctul 1
	Mișcările se execută pe loc iar corpul este orientat către punctul 3
	Încetarea deplasării

Ceea ce este important în deplasare este faptul că locul este determinat de centrul de greutate al corpului în poziție normală. Locul se deplasează cu dansatorul și se află todeauna acolo unde este centrul lui de greutate. Față de acest loc se determină direcțiile de deplasare și de mișcare ale membrelor, corpului, capului, etc. Astfel, pașii nedepășiți nu vor depăși linia ce trece prin punctul în care cade centrul de greutate, iar pașii pe loc nu au caracteristici de mărime ci eventual numai de amplitudine.

Combi-națiile de orientare ale corpului față de direcția deplasării se pot urmări sistematizate în următorul tablou:

ORIENTAREA CORPULUI

		1	2	3	4	5	6	7	8
DIRECȚIA PAȘILOR	1								
	2								
	3								
	4								
	5								
	6								
	7								
	8								

Deplasările pe traseu curbiliniu se notează avându-se în vedere poziția corpului față de sensul deplasării:

Deplasări cu fața pe direcție

Deplasări cu spatele pe direcție

Rotările corpului se notează prin săgeți direcționale atașate semnului respectiv:

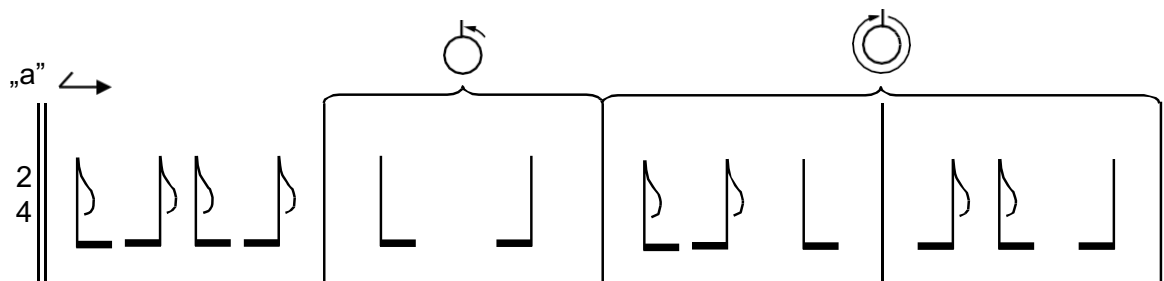
Mișcările se execută pe loc iar corpul se rotește, în sensul indicat de săgeată, din punctul 1 până la punctul 3

Corpul execută o rotare completă, o singură dată, în sensul indicat de săgeată

Semnele de direcție și orientare își mențin valabilitatea până la apariția altui semn de direcție și orientare.

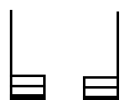
Exemplu:

NOTAREA DURATEI MIȘCĂRII

Valorile ritmice sunt incluse în semnele pentru picioare.

Valori binare de pași:

Pași cu durata de notă întreagă (patru pătrimi)

Pași cu durata de doime (două pătrimi)

Pași cu durata de pătrime

Pași cu durata de optime

Pași cu durata de șaisprezecime

Valori ternare de pași.

Punctul așezat în dreapta unui semn de pas prelungește valoarea acestuia cu încă jumătate din valoarea inițială:

Pași cu durată de trei optimi

Pauzele sunt cele din muzică:

Pauză de notă întreagă

Pauză de doime

Pauză de pătrime

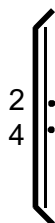

Pauză de optime

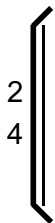

Pauză de șaisprezecime

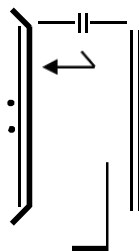
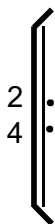
Pentru ușurarea notării se folosesc semne de repetiție după cum urmează:

Indică repetarea fragmentului de dans sau a măsurilor cuprinse între ele

Indică repetarea "ad libitum" a fragmentului de dans sau a măsurilor cuprinse între ele

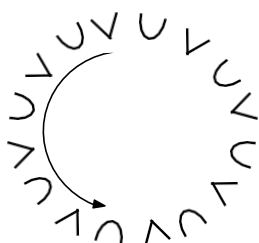
Indică repetarea fragmentului de dans cuprins între semne, dar cu elemente schimbate

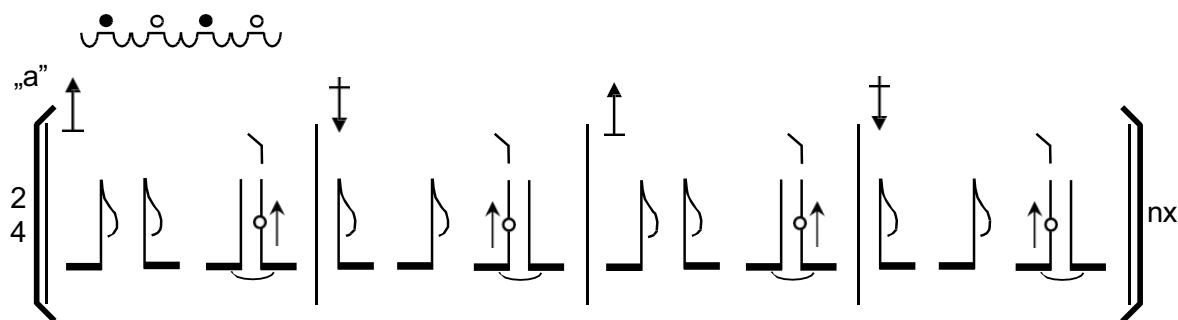
JOCURI POPULARE DE GRUP

1. HORĂ MOLDOVENEASCĂ

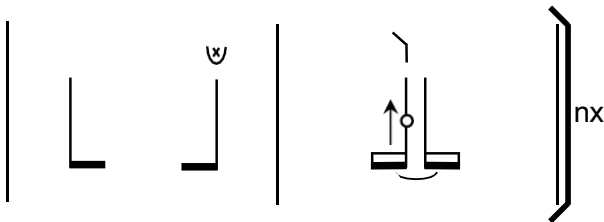
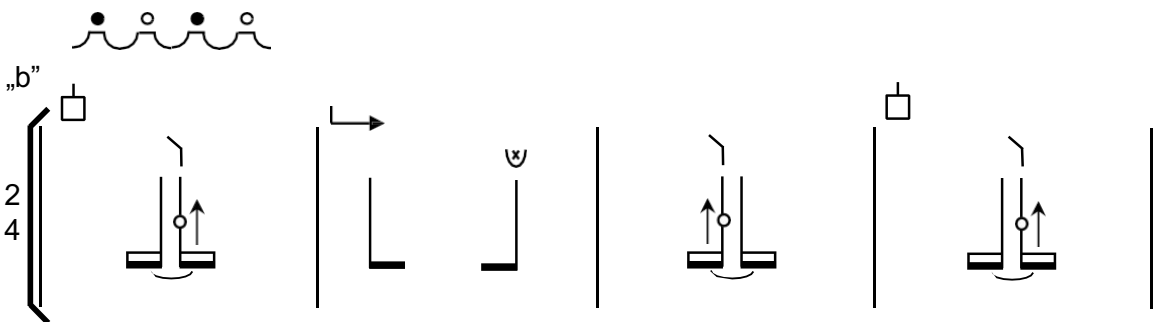
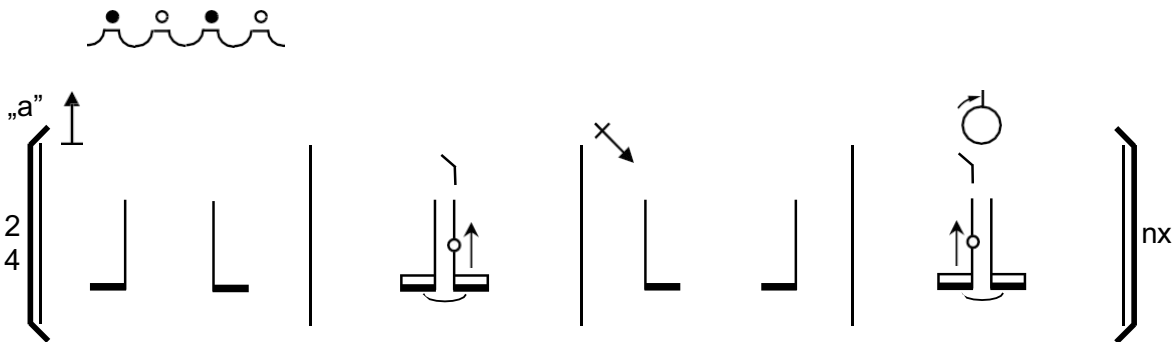
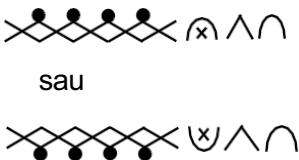
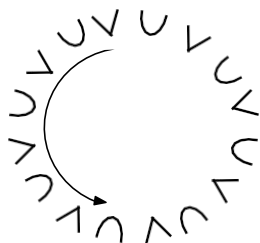

Informator: Țăranu D. Gheorghe
Comuna Santa Mare, județul Botoșani
Data culegerii: 8 februarie 1971
Componentă: formație de grup mixt

2. SÂRBA

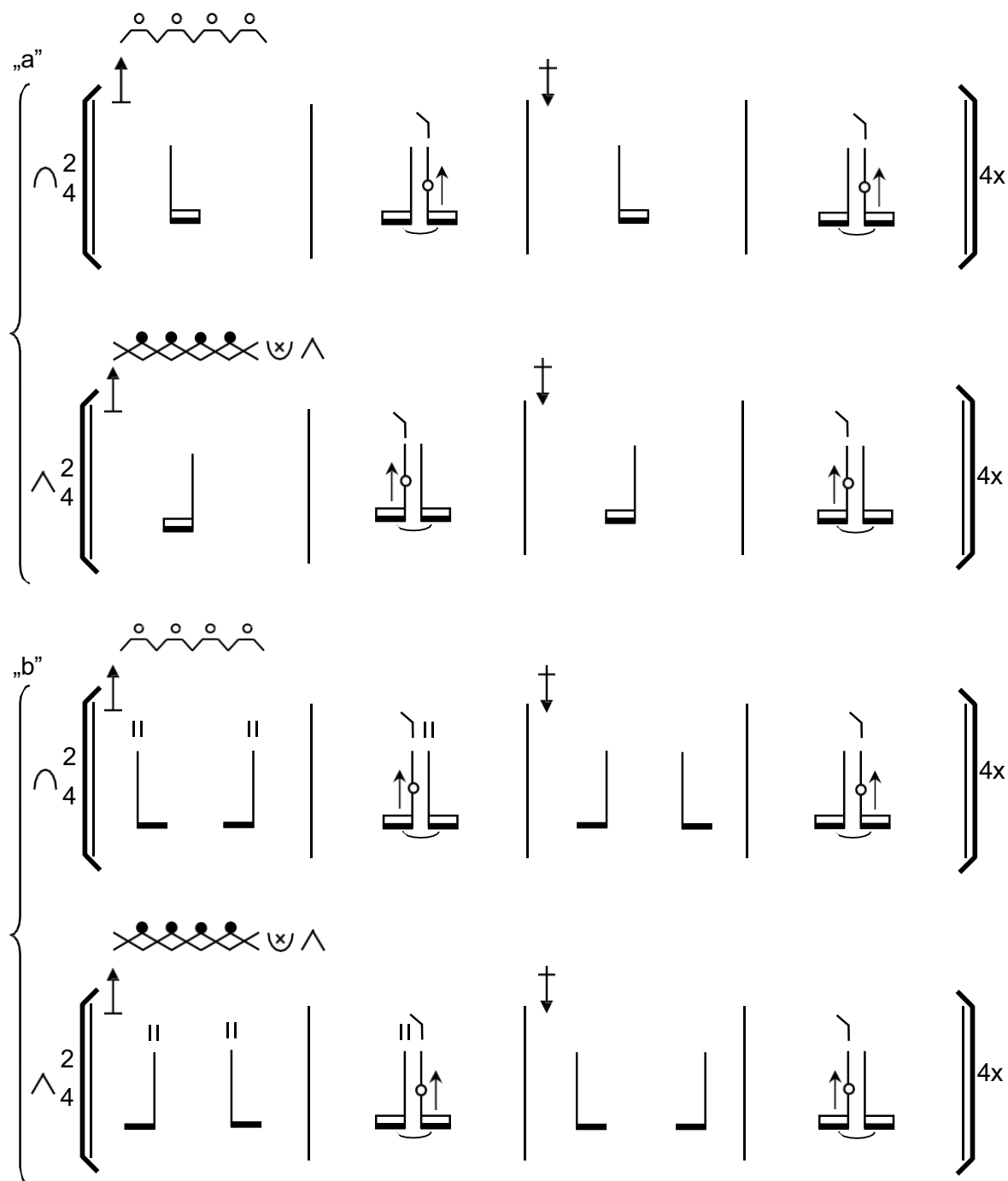
Componență: formație de grup mixt

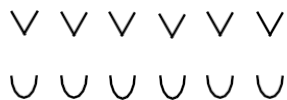
3. RUSEASCA

Componentă: formație de grup mixt

4. ȘAPTE SĂPTĂMÂNI ÎN POST

Informator: Chelaru N. Constantin, Marcu Maria

Comuna Avrămeni, județul Botoșani

Data culegerii: 6 decembrie 1975

Componență: formație de grup mixt

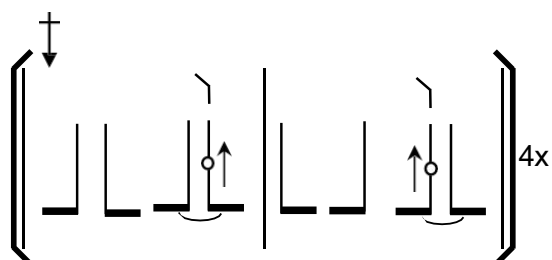
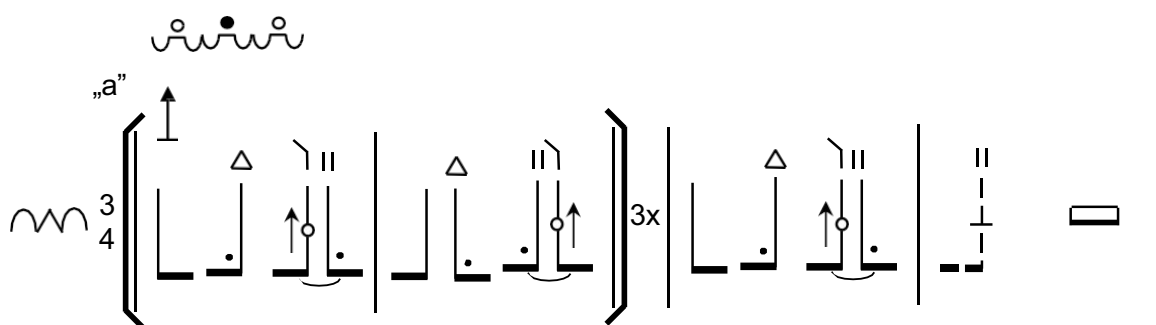
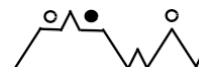
„a”

„b”

5. MERIȘORUL

Componentă: formație de grup mixt
(un băiat cu două fete)

1 2

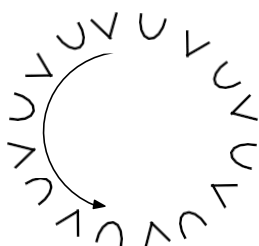
„b”

3
4

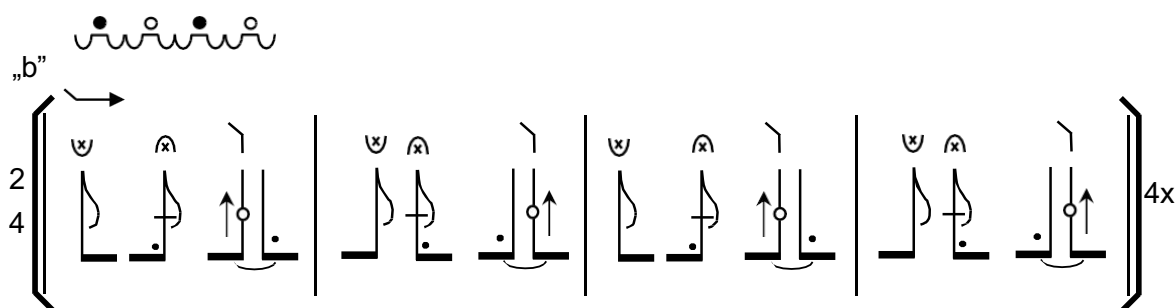
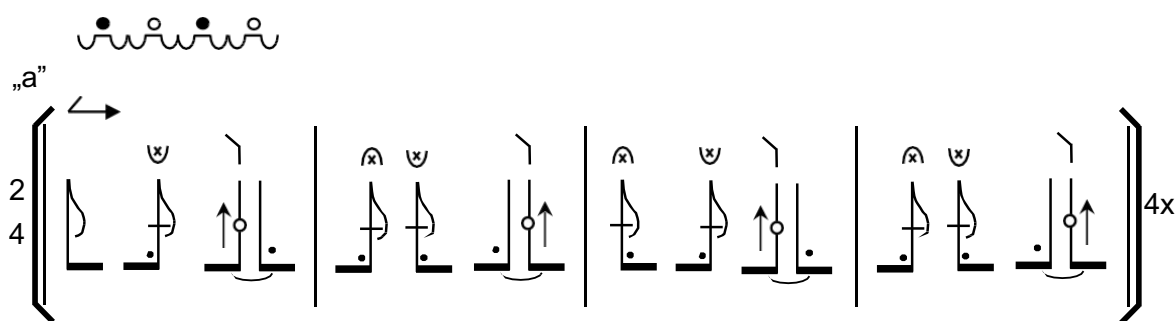
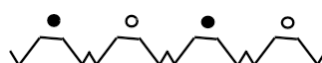
2

2

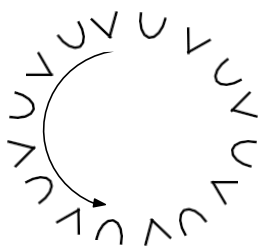
6. HORĂ

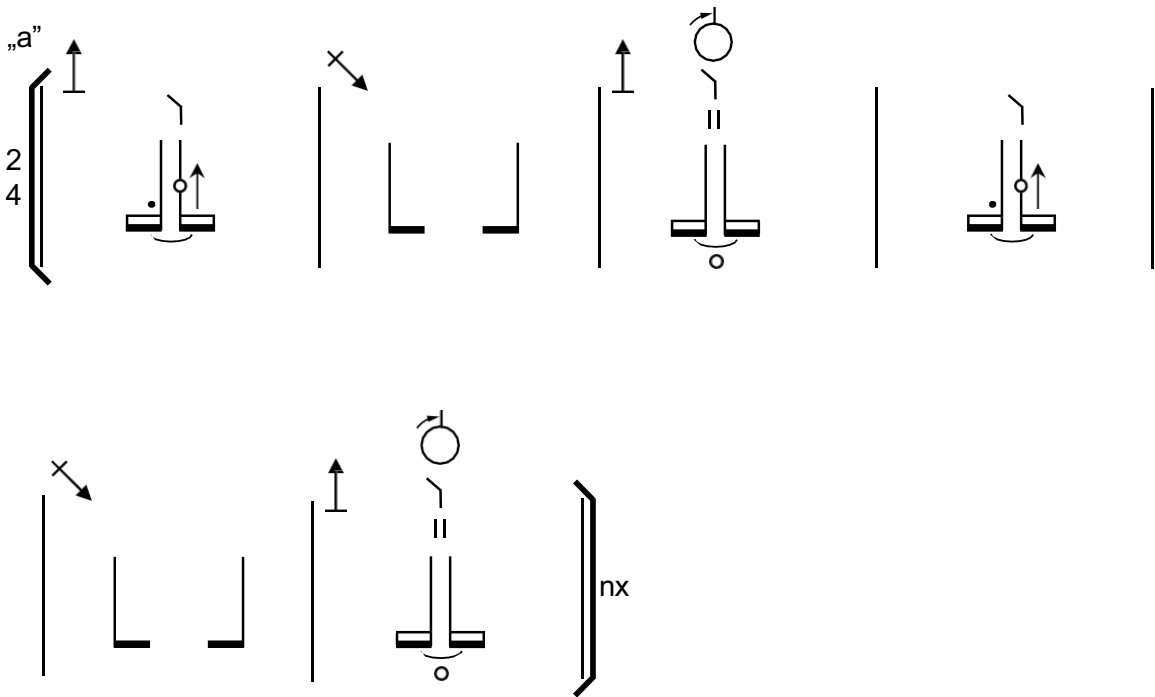
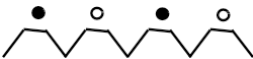
Componentă: formație de grup mixt

7. SÂRBA AVRĂMENIASCĂ

Componentă: formație de grup mixt

8. RUSEASCĂ

Componentă: formație de grup mixt

„a”

2/4

4x

4x

„b”

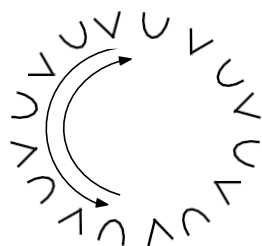
2/4

4x

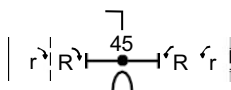
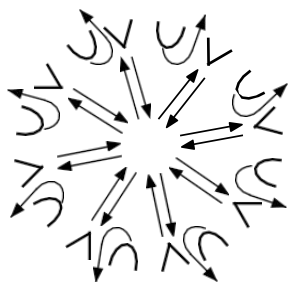
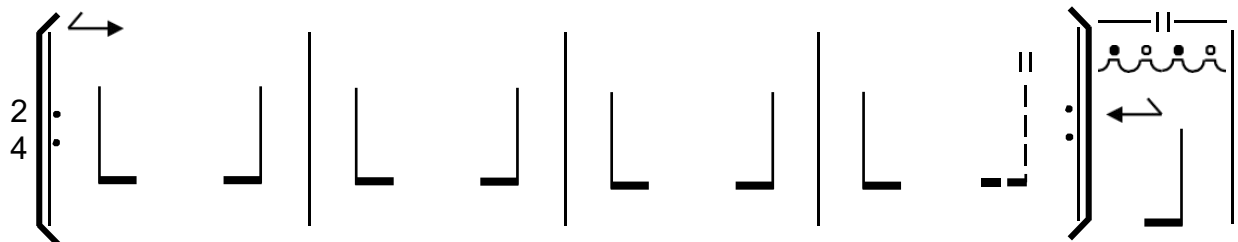
4x

9. NEVĂSTUICA

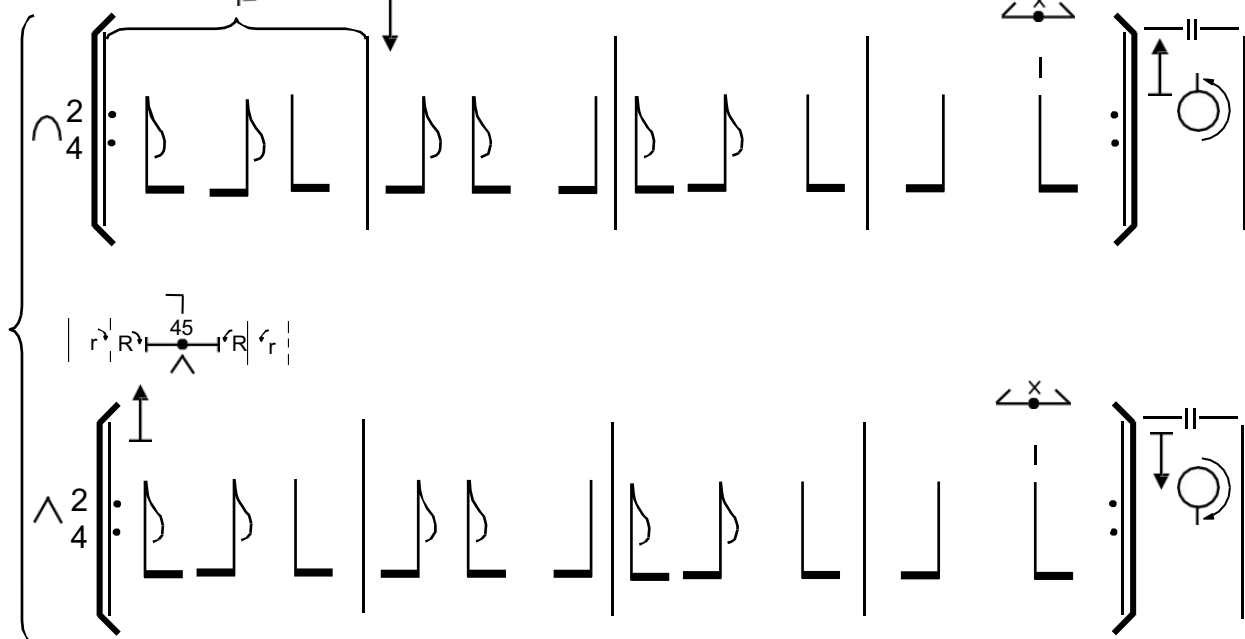
Informator: Matache Lucilia și Matache Eugen
Comuna Cristinești, sat Fundu – Herții, județul Botoșani
Data culegerii: 7 aprilie 1973
Componentă: formație de grup mixt

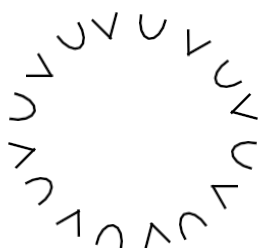
„a”

„b”

10. CIOBĂNEASCA DIN DOBÂRCENI

Informator: Silișteanu Ana, Silișteanu Artemiza,
Silișteanu Mihai

Comuna Dobârceni, județul Botoșani

Data culegerii: 4 martie 1976

Componentă: formație de grup mixt

